

Anachronismen en intertekstualiteit:
'multidirectional memory' in Caryl Phillips' *The
European Tribe* en *The Nature of Blood*

Bachelorscriptie Literatuurwetenschap

Naam: Maritza Dubravac

Studentnummer: 3341895

Scriptiebegeleider: Ann Rigney

Datum eerste versie: 21 juni 2011

Datum laatste versie: 28 juni 2011

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Caryl Phillips en <i>Multidirectionality</i>	6
<i>The European Tribe</i>	9
<i>The Nature of Blood</i>	16
Conclusie	21
Bronvermelding	23

Anachronismen en intertekstualiteit: 'multidirectional memory' in Caryl Phillips' *The European Tribe* en *The Nature of Blood*

Inleiding

In zijn boek *Multidirectional Memory, Remembering the Holocaust in the Age of Decolonization*, introduceert Michael Rothberg een nieuwe theorie met betrekking tot *cultural memory*: de relatie die wordt geconstrueerd tussen het heden en verleden van bepaalde groepen en de representatie daarvan in cultuuruitingen. In de introductie van zijn boek onderstreept Rothberg een probleem waar multiculturele samenlevingen mee te maken kunnen hebben: "How to think about the relationship between different social groups' histories of victimization" (Rothberg 2).

Hoe moet men nu eigenlijk denken over de relatie tussen de verschillende traumatische geschiedenissen van verschillende groepen? De tendens die er bij veel commentatoren en burgers is ingeslopen, is dat als je deze vergelijking wilt maken er al snel sprake is van een strijd tussen deze geschiedenissen met betrekking tot de vraag welke het verschrikkelijkste is, in plaats van dat deze naast elkaar kunnen bestaan. Rothberg formuleert dit als volgt: "(...) many people assume that the public sphere in which collective memories are articulated is a scarce resource and that the interaction of different collective memories within that sphere takes the form of a zero-sum struggle for preeminence" (Rothberg 3). De ene geschiedenis wordt uitgesloten door de andere, en er is, zoals Rothberg ook aangeeft, in die zin alleen sprake van winnaars en verliezers. Daarom ziet Rothberg het raamwerk waardoor commentatoren en burgers naar de relatie tussen herinnering, identiteit en geweld hebben verwezen, als vertekend.

Rothberg pleit er dan ook voor om herinnering als *multidirectional* te zien: "as subject to ongoing negotiation, cross-referencing, and borrowing; as productive and not privative" (Rothberg 3). Bij *multidirectional memory* is er dus geen sprake van die strijd waar Rothberg over spreekt, maar juist van een interactie tussen verschillende verhalen en herinneringen. Doordat deze elkaar beïnvloeden en elkaar in een bepaald daglicht zetten, is er volgens Rothberg sprake van *multidirectional memory*. "It is precisely that convoluted, sometimes historically unjustified, back-and-forth movement of seemingly distant collective memories in and out of public consciousness that I qualify as memory's multidirectionality" (Rothberg 17). Hierbij gaat het om de interactie tussen geschiedverhalen, en, wat Rothberg betreft, hoe die interactie gerepresenteerd wordt in

literatuur. Rothberg geeft in zijn boek voorbeelden van *multidirectional memory*, onder andere in theoretische werken, foto's en film, maar ook in literatuur. Hij toont aan hoe deze elkaar met name in de literatuur beïnvloeden en wat je hier eventueel van zou kunnen leren. Rothberg geeft ook aan dat zijn methode een belangrijke inkijk geeft in de dynamiek van culturele herinnering.

In zijn introductie gaat Rothberg verder in op hoe je van het oude stramien naar een model van *multidirectional memory* kunt komen. Bij eerdere onderzoeken worden geschiedenissen en trauma's altijd als een "separate and unique thing" (Rothberg 7) gezien. Dit geldt ook voor de Holocaust en hoe men die zich in verschillende maatschappijen herinnert of hoe deze wordt herdacht.

Thinking in terms of multidirectional memory helps explain the spiraling interactions that characterize the politics of memory, the fact (...) that the use of the Holocaust as a metaphor or analogy for other events and histories has emerged precisely because the Holocaust is widely thought of as a unique and uniquely terrible form of political violence. (Rothberg 11)

Als je de Holocaust als een metafoor of analogie voor een andere geschiedenis gaat zien, dreigt het gevaar dat de eigen geschiedenis vergeleken wordt met de andere. In plaats van wederzijds begrip, wordt de strijd tussen de geschiedenissen duidelijker omdat de andere geschiedenis als uniek, en derhalve beter dan de eigen, wordt gezien.

Rothberg laat in zijn model van *multidirectional memory* zien hoe op verschillende niveaus verhalen over bijvoorbeeld de Holocaust en het koloniale verleden op elkaar kunnen inwerken; hoe het verleden in die verhalen is verbeeld. Ook stelt hij de vraag wat schrijvers, maar ook lezers kunnen doen met twee verhalen die soms zo ver uiteen lijken te liggen. Daarnaast wil hij aantonen hoe "multidirectional memory is often the very grounds on which people construct and act upon visions of justice" (Rothberg 19). Volgens Rothberg zijn de structuren van individuele en collectieve herinnering multidirectioneel, en hierdoor is het moeilijk om uit te gaan van een exclusieve identiteit. Juist omdat die exclusieve identiteit niet blijkt te bestaan, kan herinnering er voor zorgen dat men onverwacht empathie toont voor een ander en solidair is met elkaar. Hierdoor is *multidirectional memory* volgens Rothberg dus de basis waarop men die visie van wat goed is kan construeren.

Met de theorie van Michael Rothberg over *multidirectional memory* als

uitgangspunt, wil ik in mijn scriptie dieper ingaan op de analyses die hij geeft van Caryl Phillips' boeken *The European Tribe* (1987) en *The Nature of Blood* (1997). Deze zijn, naast analyses van W.E.B. Du Bois en André Schwarz-Bart, door Rothberg behandeld in deel twee van zijn boek, "Migrations of Memory: Ruins, Ghettos, Diasporas". Mijn onderzoek zal voornamelijk gericht zijn op het gebruik van anachronismen en intertekstualiteit bij Phillips, waarbij ik zal onderzoeken of ik elementen kan toevoegen aan Rothbergs analyse of elementen kan betwisten. In tegenstelling tot Rothberg, die ze in een aparte sectie bespreekt en amper tegenover elkaar plaatst, zal ik trachten om Phillips' boeken in mijn scriptie naast elkaar zetten. Dit kan interessante uitkomsten hebben en een beter licht werpen op *multidirectional memory* in het werk van Caryl Phillips.

Caryl Phillips en *Multidirectionality*

Voordat ik mij ga verdiepen in de analyses van Caryl Phillips' boeken *The European Tribe* (1987) en *The Nature of Blood* (1997), zal ik kort stilstaan bij Caryl Phillips en Rothbergs idee van *multidirectional memory* in Phillips' werk.

Caryl Phillips is een Britse schrijver die in 1958 in Brits West-Indië is geboren. Na enkele maanden verhuisde hij met zijn ouders naar Engeland, waar hij ook opgroeide. In *Multidirectional Memory* wordt zijn werk als volgt omschreven: "Phillips writes from a world thoroughly transformed by postcolonial migrations and saturated with consciousness of the genocidal past, present, and perhaps future of Europe (and the rest of the world)" (Rothberg 153). In de twee boeken die ik zal analyseren spelen kolonialisme, maar ook de wereld na het kolonialisme en tevens de Holocaust, inderdaad een zeer grote rol. Phillips brengt in zijn werk verhalen van deze verschillende groepen samen, en op zo'n manier dat er, aldus Rothberg, een vorm van *multidirectional memory* optreedt:

(...) Phillips (...) draw[s] particular attention to the spatial dynamics and outcomes of racialization through [his] writing of ghettos and ruins. The desire to develop aesthetic and discursive strategies adequate to linking different minority histories characterizes the work of [Phillips] (...) Furthermore, (...) Phillips's juxtapositions of black and Jewish histories are self-conscious acts of the imagination that work through deliberate anachronism. In addition, the work (...) of Phillips focuses our attention on yet another condition of multidirectional memory in the postwar period: the migration during and after decolonization of former colonial subjects to the erstwhile imperial metropolis, a migration that marks the lives and work of [Phillips]. The experience of and confrontation with postcolonial migrations (...) raise[s] for (...) Phillips the question of diaspora- a perennial site of geographical and conceptual contact for [a] perennially displaced people. (Rothberg 136)

Multidirectional memory in het werk van Phillips kenmerkt zich volgens Rothberg dus door verschillende vormen van anachronismen. Een anachronisme brengt datgene samen, wat eigenlijk gescheiden zou moeten zijn:

Anachronism, (...) can derive from one of at least four forms of error: "The first error regards as *uneventful* periods which were actually full of events... Conversely, a second error regards as *eventful* those periods which were actually uneventful... A third error

unites periods which should be separated... Conversely, a fourth error *divides* periods which should be united. (Rothberg 137)

De anachronismen waarover Rothberg spreekt, kunnen zich door verschillende vormen van 'errors' kenmerken. Iets wat hij ook aangeeft, is dat als je deze fouten vanuit een historicistisch perspectief bekijkt, deze kunnen bijdragen aan het opheffen van bepaalde historicistische categorisering. Dit is iets wat Phillips ook doet.

In de twee boeken die geanalyseerd worden, spelen de Joodse en zwarte geschiedenis dus een grote rol. Doordat deze twee door Phillips met elkaar verbonden worden, ontstaat er een vorm van *multidirectional memory* in de vorm van anachronismen. Intertekstualiteit en het fragmenteren van de narratief speelt volgens Rothberg ook een belangrijke rol bij Phillips:

[he] highlights both similar structural problems within those histories and missed encounters between them. (...) he thus produces a fractured form of relatedness characteristic of the Holocaust's multidirectional legacies in a globalized, yet unevenly developed age (Rothberg 137-138).

In zijn fictie en non-fictie wil Phillips dus niet de zwarte en Joodse geschiedenis gelijk trekken, maar wijst hij op bepaalde problemen waar beiden mee te maken hebben en de gemiste ontmoetingen tussen hen. Dit brengt hij samen in verhalen; een gebroken vorm van verwantschap in de huidige wereld waarin wij leven.

Naast anachronismen is er in Phillips' boeken, met name in *The Nature of Blood* (1997), ook sprake van intertekstualiteit. Rothberg legt de term intertekstualiteit niet concreet uit, maar lijkt er vanuit te gaan dat zijn lezers al weten wat het betekent. Het wordt wel duidelijk dat Rothberg zijn visie op intertekstualiteit heeft ontleend aan hoe deze term is geïntroduceerd door Julia Kristeva. In *Het Leven van Teksten* wordt de term als volgt uitgelegd: "De manier waarop een individuele tekst in verband met andere teksten staat en zijn betekenis aan deze relatie ontleent" (Brillenburger en Rigney 100). In deze gedachte zit besloten dat alle teksten dan eigenlijk aan elkaar verwant zijn en met elkaar in verbinding staan. Je kunt intertekstualiteit ook nog letterlijker nemen; dan wordt er in een (literaire) tekst op de een of andere manier geciteerd uit een andere tekst. Rothberg heeft, net als anderen, dit letterlijke citeren bij Phillips opgemerkt. Rothberg maakt niet specifiek duidelijk of hij intertekstualiteit los ziet van de anachronismen, of dat het een onderdeel hiervan is. Het wordt echter wel duidelijk dat

intertekstualiteit een vorm van anachronisme is bij Phillips en dat Rothberg het ook zo ziet. In de analyses zal ik mij dus specifiek richten op anachronismen en het gebruik van intertekstualiteit in *The European Tribe* (1987) en *The Nature of Blood* (1997).

The European Tribe

In *The European Tribe* (1987) vertelt Phillips over zijn reis door Europa in de jaren tachtig. In het voorwoord noemt hij enkele redenen voor het schrijven van het boek:

It is a narrative in the form of a notebook in which I have jotted various thoughts about a Europe I feel both of and not of. (...) However, in writing *The European Tribe* I soon discovered that rather than solving the question of what Europe means to me, the best I could hope for was that the experience might better define the parameters of my 'problem'. (Phillips, *The European Tribe* ix)

In dit citaat komt dat dubbele gevoel van Phillips over Europa al aan de orde: enerzijds is hij er opgegroeid en zo dus verbonden met Europa, anderzijds kan hij niet echt zeggen dat hij er iets mee heeft. Het Europa waar Phillips over schrijft is namelijk een Europa dat doorspekt is van raciale vooroordelen. In de plekken die Phillips bezoekt, komt het bijna nergens voor dat er niet wordt opgemerkt dat hij een donkere huidskleur heeft. Raciale vooroordelen en racisme lijken aan de orde van de dag. Vandaar dat het boek ook *The European Tribe* heet; als men er goed over nadenkt, bestaat Europa eigenlijk uit allerlei stammen met aan elke stam een hoofd. Binnenin die stammen lijkt dat er geen plek is voor buitenstaanders, hoewel ze er wel zijn. Het 'probleem' waar Phillips over spreekt lijkt te slaan op zijn huidskleur en hoe de buitenwereld hier op reageert. Phillips weet dat hij in een Europa leeft waar discriminatie aan de orde van de dag is, en dat zijn huidskleur voor anderen als een 'probleem' wordt gezien. Door deze reis te maken, lijkt hij in staat te zijn om een beter beeld van zijn 'probleem' te krijgen.

The European Tribe is een boek dat gaat over een jongeman die als immigrant uit Brits West-Indië moet ontdekken wie hij is in een wereld die bol staat van raciale vooroordelen:

The fundamental problem was, if I was going to continue to live in Britain, how was I to reconcile the contradiction of feeling British, while being constantly told in many subtle and unsubtle ways that I did not belong. (Phillips 9)

Nader Alexander Mousavizadeh schetst in zijn artikel "The Unkindness of Strangers," dit probleem in Phillips' boek: hij betreurt de xenofobie en het racisme in Europa, maar zegt ook dat dit aanwezig is. Mousavizadeh zegt dat we als we dit willen begrijpen, naar de positie van buitenlanders in Europa moeten kijken en ook moeten onderzoeken wat de

betekenis van identiteit voor Europeanen is. Als we dit hebben gedaan, is er wellicht een plek voor non-Europeanen in Europa. Hij zegt namelijk ook dat Europa een multiculturele samenleving is, maar dat deze realiteit ingaat tegen het ideaal dat Europeanen van hun Europa hebben: een, aldus Mousavizadeh, etnisch zuiver Europa waarin er geen plaats is voor vreemdelingen.

Het is belangrijk om het beeld dat Mousavizadeh schetst aan te geven, omdat het aantoont hoe Europa er op dat gebied in de jaren tachtig uitzag en ons zo weer kan helpen om *multidirectional memory* te benoemen en te begrijpen in *The European Tribe*. Er wordt in *The European Tribe* een postkoloniaal Europa geschetst waarin 'de Ander' nog steeds lijnrecht tegenover 'de Zelf' staat, en Phillips voelt in zijn boek aan dat dit voor problemen zorgt.

De focus op het Europese –of beter gezegd, Britse- blijft sterk aanwezig in *The European Tribe*. Als Phillips in Gibraltar is beschrijft hij de bevolking en hoe deze een mix van Joodse, Arabische en onder andere Spaanse mensen is. Toch merkt hij daarna het volgende op: "But the truth is that most people sound and look Western European. British, in fact" (Phillips 23). Dit is vanuit Phillips' oogpunt logisch, en versterkt des te meer het idee dat Europa uit stammen bestaat. Het is echter ook opvallend dat Phillips hier zo gefocust op is, dat dit het enige is dat hij nog kan zien. Zelfs als hij in Spanje is en een zwarte Ierse man tegen zijn blanke vriend 'raciale grappen' hoort maken zoals "What do you call a black man who..." (Phillips 36), lijkt Phillips dit niet te kunnen zien als een positieve vorm van acceptatie en integratie. Hij vraagt zich daarbij af: "I wondered what the German girls made of this. Did it reinforce their own prejudice? Or did it make them 'realize' that the guys were 'hip' and above all that racial shit?" (Phillips 36). Ook in Frankrijk komt deze focus aan bod: "*Les negres [sic], ils sont très jolis, n'est-ce pas?*" Perhaps he did not say that, and I simply imagined he did" (Phillips 44). Phillips lijkt zo geobsedeerd te zijn, dat hij overal raciale vooroordelen hoort en ziet, zelfs als ze er misschien niet eens zijn.

Phillips bezoekt op zijn reis door Europa ook Venetië en dit bezoek is van belang omdat hierin voor het eerst expliciet *multidirectional memory* te vinden is. Michael Rothberg noemt dit deel van het boek een *turning point*. Het is duidelijk dat Phillips geïnteresseerd is in het racisme dat zowel Joodse als zwarte mensen in Europa gemeen hebben, maar het gaat Phillips om meer en dat geeft de titel van het hoofdstuk "A Black European Success" aan:

That title does tell us something about what is important for Phillips: not simply the existence of a hatred that can turn genocidal but also the productive presence of racial others in the midst of Europe. (Rothberg 157)

Hiervoor is Venetië een belangrijke keuze, onder andere vanwege twee literaire figuren die er mee verbonden zijn: Othello en Shylock, maar ook vanwege de plaats van Venetië in de wereldeconomie in de vroegmoderne tijd. Rothberg zegt dat de aanwezigheid van Othello in het vroegere Venetië als een soort historische spiegel fungeert voor Phillips' eigen 'black success', mede omdat hij tegenwoordig zijn tijd verdeelt tussen twee metropolen: Londen en New York.

Phillips richt zich in zijn overpeinzingen tot Othello en vraagt zich af: "How did Othello live in this astonishing city? Sixteenth-century Venetian society both enslaved the black and ridiculed the Jew" (Phillips 45). Ondanks dat het in dit citaat over de zestiende eeuw gaat, is hier toch een vorm van anachronisme aan te wijzen. Phillips trekt hier de zestiende eeuwse slaaf uit Venetië door naar het begin van de geschiedenis van de slavernij, naar het moment dat de slaven op schepen werden vervoerd en vervolgens verkocht werden. Ook de Joden in dit citaat hebben al een flinke geschiedenis achter de rug. De Joodse en zwarte geschiedenis, die eigenlijk gescheiden zou moeten zijn, wordt er zo door samengebracht.

Othello vormt een bron van inspiratie voor Phillips en hij analyseert 'the black European success' van Othello: "Venice created the insupportable loss-leader, the most famous of all the black European Successes. But the pressure placed upon him rendered his life a tragedy" (Phillips 46). Othello wordt geanalyseerd aan de hand van Shakespeare's werk en naast anachronisme komt hier ook intertekstualiteit aan de oppervlakte. Zoals Rothberg in zijn analyse van *The Nature of Blood* aangeeft, is de rol van Othello in dat boek dubbel, wat ook het geval is in *The European Tribe*. Enerzijds ziet Phillips Othello als een zwarte man die inderdaad een succes is geworden, maar om dit te kunnen bereiken en in de Venetiaanse maatschappij te passen, heeft Othello veel van zijn eigen identiteit op moeten geven. Dit heeft er voor gezorgd dat Othello's leven tragisch eindigde en hij volgens Phillips uiteindelijk een Europese dood stierf: zelfmoord. Dit lijkt aan te geven hoe moeilijk het voor een immigrant is om zich aan te passen aan zijn of haar omgeving, zonder zichzelf te verliezen.

Venetië verbindt de Joodse en zwarte diaspora ook op een andere manier: het was de stad waar het eerste getto ontstond.

The Venetian ghetto was the original ghetto, the model for all others in the world – places characterized by deprivation and persecution. Legally created in 1516, it further isolated the Jews who had first come to Venice in 1373 to avoid mainland persecution. (Phillips 52)

Ook hier brengt Phillips door middel van een anachronisme de Joodse en zwarte geschiedenis bijeen: “The concept of the ghetto has provided one of the most salient links in the identificatory chain connecting blacks and Jews” (Rothberg 157). Dit zullen we ook zien in Phillips andere boek, *The Nature of Blood*. De Joodse en de zwarte geschiedenis wordt constant met elkaar in verband gebracht. Je kunt met betrekking tot het getto spreken van een metonymische identificatie: het getto staat voor die identificatie. Oorspronkelijk was het getto bedoeld voor de Joden, maar tegenwoordig wonen er ook veel zwarte mensen in getto’s, weggestopt ver buiten de samenleving. Tevens staat het getto ook voor de Holocaust en de Jodenvervolging. Zo wordt de Joodse en zwarte geschiedenis met elkaar in verband gebracht door middel van anachronisme.

In het hoofdstuk “In the Ghetto” probeert Phillips ook vat te krijgen op het heersende antisemitisme onder een aantal zwarte Amerikanen in de Verenigde Staten. In eerste instantie begrijpt Phillips het niet, maar onderstaand citaat geeft aan hoe hij het antisemitisme probeert te rationaliseren:

Surely the Jew has not had to endure in America the persecution that has blighted 2000 years of history in Europe? In fact, the American Jewish group has the highest per capita income ratio of any group in the United States – they have power. That an American black might respond with contempt to an American Jew who told him, ‘I know what it means to be persecuted; I am a Jew’, is easily understandable, particularly so when the tradition that is responsible for the European oppression of the Jew is a Judaeo-Christian one, the same one that continues to oppress black Americans. (Phillips 53)

Dit citaat is opvallend, omdat Phillips hier een onderscheid maakt tussen identificatie met Europese Joden en Amerikaanse Joden. Hij praat het niet goed dat er antisemitisme heerst onder zwarte Amerikanen, maar kan het vanuit een bepaald oogpunt wel begrijpen: de Joden in de Verenigde Staten hebben immers macht. Tegelijkertijd hebben zij niet zoals de Europese Joden de al tweeduizend jaar durende vervolging meegemaakt. Hiermee lijkt antisemitisme gerechtvaardigd te worden. Wat Phillips vergeet is dat de Verenigde Staten een relatief jong land is met Europese wortels en dat de joden die naar de VS zijn geëmigreerd vaak immigranten waren uit Europa. Deze immigranten hadden

vaak een goede reden om naar de Verenigde Staten te komen, en een van die redenen kan zijn dat deze joden vanwege die onderdrukking in Europa op zoek gingen naar vrijheid, en die vonden in de Verenigde Staten.

Phillips noemt in hetzelfde hoofdstuk:

For those on the right (and some in the centre and on the left too) the Jew is still Europe's nigger. (...) As a child, in what seemed to me a hostile country, the Jews were the only minority group discussed with reference to exploitation and racialism, and for that reason, I naturally identified with them. (Phillips 53-54)

Ook hier zien we hoe Phillips zich identificeert met Joodse mensen.

In Phillips' hoofdstukken over Venetië en het getto is *multidirectional memory* al sterk aanwezig en in de rest van het boek ook, alhoewel subtieler. Maar de meest expliciete benoeming van een Joods-zwarte verwantschap is volgens Rothberg het hoofdstuk over "Anne Frank's Amsterdam". Hierin komt *multidirectional memory* net zoals in voorgaand benoemde hoofdstukken tot uiting door middel van een "model of identification" (Rothberg 154). In dit hoofdstuk beschrijft Phillips zijn bezoek aan Amsterdam, maar blikt hij ook terug op het moment dat hij als vijftienjarige jongen via een documentaire op tv voor het eerst kennismakte met de geschiedenis van de Nederlandse bezetting in de Tweede Wereldoorlog, toen groeide ook zijn fascinatie voor Amsterdam:

There was a deeper, more troubling aspect to my fascination which related directly to the Jews. One thing I could not understand about the programme was why, when instructed to wear the yellow Star of David on their clothes, the Jews complied. They looked just like any other white people to me, so who would know that they were different? (Phillips, *The European Tribe* 67)

Interessant aan bovenstaand citaat is hoe een jonge Phillips zich afvraagt waarom de Joodse mensen in Nederland er voor kozen om een Jodenster te dragen. Ze zien er volgens Phillips net zo uit als alle andere blanken, dus wie zou het dan merken of ze wel of niet Joods zijn? Alleen net zoals Phillips in *The European Tribe* er constant op hamert hoe hij in het Europa van de jaren '70 en '80 als anders gezien wordt vanwege zijn huidskleur, en dus op basis van zijn ras in een hokje wordt gestopt en vaak wordt gediscrimineerd, was dit grotendeels hetzelfde met Joodse mensen. Het was niet voor niets dat Hitler het arische ras als zuiver en puur zag: blond haar en blauwe ogen. Het

merendeel van de Joden werd herkend doordat ze deze uiterlijke kenmerken niet hadden. Dit is interessant om te zien, omdat op dit punt in het hoofdstuk over Anne Frank, de vijftienjarige Phillips zich nog niet identificeert met de Joden. Maar je kunt op dit punt al wel *multidirectional memory* aanwijzen op basis van anachronismen: op dit punt worden twee periodes met elkaar herenigd, die eigenlijk gescheiden zouden moeten zijn. Het gaat dan om de periode van immigranten afkomstig uit een van Europa's koloniën en de daarbij behorende discriminatie op basis van uiterlijk, en die van Joodse mensen uit de Tweede Wereldoorlog die gediscrimineerd en vervolgd worden omdat ze Joods zijn en dat uiterlijk vaak ook te zien is.

Terwijl de jonge Phillips de documentaire afkijkt, maakt zijn fascinatie plaats voor zijn "first mature feelings of outrage and fear" (Phillips 66). Hij leert dat de Joodse mensen die de ster dragen naar concentratiekampen worden vervoerd en daar vermoord worden en hij vraagt zich af: "If white people could do that to white people, then what the hell would they do to me?" (Phillips 67). Na het zien van de documentaire schrijft Phillips een verhaal over een vijftienjarige Joodse jongen in Nederland die tijdens transport naar een concentratiekamp het voor elkaar krijgt om van de wagon af te springen. Hij wordt gered door een Nederlandse boerenfamilie en overleeft de oorlog.

In zijn analyse van *The European Tribe* schrijft Rothberg dat Phillips uiteindelijk in een interview heeft gezegd dat die vijftienjarige jongen natuurlijk hemzelf was. "Through a process of identification, the history of the Holocaust helps to form Phillips as an adult subject and as a writer" (Rothberg 155). Phillips identificeert zich dus met de geschiedenis van de Holocaust. Rothberg schrijft dat doordat Phillips eigenlijk zelf de vijftienjarige jongen uit zijn eerste verhaal was, er een gevaar in kan schuilen dat Phillips zich de identiteit of geschiedenis van de Holocaust toe-eigent. Dit betekent dat er een metaforische substitutie ontstaat van de ene identiteit voor de andere. Rothberg nuanceert dit en wijst naar een onderliggende logica die complexer is. Er is wel sprake van een vorm van identificatie, maar in *The European Tribe*, en ook in zijn andere boek *The Nature of Blood* zijn er metonymische identificatieprocessen aan de gang in plaats van metaforische.

Phillips doet op zijn reis ook Warschau en vervolgens Auschwitz aan:

In Auschwitz-Birkenau, the largest of the 5,000 camps, 4 million people were killed, 10,000 a day. The size of the figure was beyond my comprehension. At least the Atlantic slave trade had some vestige of logic, however unpalatable. (Phillips 97)

Ook Auschwitz doet Phillips denken aan de zwarte diaspora. Opnieuw kun je hier spreken van metonymische identificatie en is deze vorm van anachronisme te herkennen als multidirectionele herinnering.

In *The European Tribe* komt dus metonymische identificatie aan bod. Dit houdt volgens Rothberg onder andere in dat Phillips zich eerst met iemand moet kunnen identificeren, voordat hij zichzelf als iets kan identificeren: "Phillips's diasporic subject shares spaces and histories with *various* others without developing a sense of being at home in that terrain" (Rothberg 156). Phillips' ervaring als kind zorgt zo ook voor een alternatief met betrekking tot *competitive memory*: "the other's history does not screen out one's own past, but rather serves as a screen for multidirectional projections in which solidarity and self-construction merge" (Rothberg 156).

Zoals al eerder gezegd is de vorm van *multidirectional memory* in *The European Tribe* die van een metonymische ketting van meerdere identificaties. Deze ketting werkt door toevallige associaties van geschiedenis, geografie maar ook literaire verwijzingen. Hier zijn anachronismen aan het werk. Juist doordat Phillips wisselt tussen een metaforische en metonymische notie van identificatie, komt zijn manier van historisch refereren op de voorgrond. De Holocaust komt namelijk via een documentaire op televisie tot hem en Phillips' Venetië is zowel een literaire plek als een geografische plek, aldus Rothberg. Tot slot voegt hij toe dat de intertekstuele, anachronistische esthetiek een groter begrip van betrokkenheid produceert. Het verbindt het kolonialisme namelijk met andere geschiedenissen en creëert zo als het ware een podium voor de articulatie van *multidirectional memory*.

The Nature of Blood

In *The Nature of Blood* (1997) worden thema's uit eerdere boeken van Caryl Phillips, zoals *The European Tribe*, verder uitgewerkt. In ongeveer vier verhaallijnen komen verschillende personages naar voren die allemaal op een manier verbonden zijn met racisme en antisemitisme. Over een periode van ruim vierhonderd jaar wordt onder andere het verhaal verteld van de zwarte generaal Othello in een vijftiende eeuwse Venetië, het verhaal van de Duits-Joodse Holocaust overlevende Eva Stern, het verhaal van haar oom Stephan Stern die in de jaren dertig Duitsland verlaat om de staat Israël mede te stichten en ook het verhaal van drie Joodse mannen die in het plaatsje Portobuffole in de buurt van Venetië in de vijftiende eeuw ten onrechte worden geëxecuteerd.

In Maurizio Calbi's analyse van *The Nature of Blood* vertelt hij dat elk verhaal in het boek zich presenteert in zijn enkelvoudigheid, maar tegelijkertijd ook succesvol is omdat het de herhaling van een ander verhaal is. Hij zegt dat wanneer een van de hoofdpersonages spreekt, er altijd meer is dan één stem die spreekt. Calbi's analyse borduurt verder op Rothbergs analyse van *The Nature of Blood*, die ook gebaseerd is op anachronismen. In het geval van *The Nature of Blood*, aldus Rothberg, komen die anachronismen voornamelijk tot uiting in de vorm van intertekstualiteit. Naast dat Phillips intertekstualiteit gebruikt door andere boeken in zijn verhalen te verweven, zijn er ook tussen zijn reisboek *The European Tribe* en *The Nature of Blood* analogieën aan te wijzen en zijn er tevens analogieën aan te wijzen tussen personages in *The Nature of Blood* die zo weer een deur openen voor *multidirectional memory*.

Ook in *The Nature of Blood* worden de Joodse en zwarte geschiedenis naast elkaar gezet en dit "testifies to the existence of new possibilities for thinking the relatedness of the unrelatable" (Rothberg 164). Naast deze verwantschap van datgene wat eigenlijk niet verwant kan zijn, schrijft Rothberg ook dat de titel twee verschillende soorten vergelijkingen in de roman aangeeft:

On the one hand, the title, *The Nature of Blood*, gestures at commonality that links the different stories as essentially the same. But ultimately- and whether intentionally or not- the differences between the stories overwhelm the apparent similitude suggested by the title. (...) Instead, the novel emerges as an exploration of ambivalent modes of belonging and exclusion in which accidental contiguity plays a greater role than correspondence of historical essences. (Rothberg 164)

The Nature of Blood opent met een scène dat zich afspeelt op het eiland Cyprus, waar Stephan Stern tijdelijk verblijft voordat hij verder kan reizen naar Palestina. In zijn analyse merkt Rothberg op dat het begin van het boek een tweedeling aangeeft: aan de ene kant geeft het het verval van een koloniaal regime weer, terwijl het aan de andere kant een beginpunt is van een nieuwe staat die door sommigen gezien wordt als baken van onafhankelijkheid en als een thuiskomen en door anderen juist gezien wordt als rekolonisatie, catastrofe en verplaatsing. De openingsscène haalt een bepaalde spanning aan, die standhoudt. Dit is juist opgemerkt door Rothberg: meteen aan het begin van het boek kun je al spreken van *multidirectional memory* omdat Phillips opnieuw met metonymische identificatie speelt. Hij doet dit door Stephan een dubbelzinnige rol te geven: aan de ene kant kan de schrijver Phillips zich met Stephan identificeren omdat Stephan staat voor een groter iets, namelijk voor het lijden van een Joods volk dat al jarenlang wordt veracht en vervolgd. Anderzijds kun je Stephan ook zien voor iemand die –ondanks zijn lijden- naar een ander land gaat om een thuis te stichten, waar anderen al hun thuis hebben, en zo als een (re)kolonisator gezien kan worden.

Stephan denkt op Cyprus terug aan zijn vroegere leven:

I could smell food and I now wanted to eat. Not this food. I wanted to eat the food that my wife would cook for me when I came home from the university at the end of the day. Waiting for me with our small daughter. In the old country. Before Palestine. Before America. (Phillips, *The Nature of Blood* 9)

Dit citaat kan worden toegepast op Rothbergs term “stratified minoritization.” Hiermee bedoelt Rothberg dat Phillips schrijft vanuit een situatie waarin minderheden niet simpelweg handelen in de vorm van “minority resistance” (Rothberg 167). Zoals bij Stephan en Othello te zien is, is deze “resistance” ambivalenter en daarom ook gelaagder. Hoewel Stephan en Othello op het eerste gezicht niets met elkaar te maken lijken te hebben en in het boek in twee verschillende verhaallijnen een rol spelen, zijn er tussen de twee personages toch verschillende analogieën aan te wijzen. Een van deze analogieën heeft te maken met Rothberg’s term “stratified minoritization”. Volgens Rothberg schrijft Phillips vanuit een situatie waarin tegenstellingen binnen en tussen minderheidsgroeperingen een “more obviously stratified map of minoritization” heeft geproduceerd. Zowel Stephan als Othello zijn in *The Nature of Blood* in principe minderheden –Othello als zwarte man en Stephan als Joodse man- maar ze hebben

beiden ook een bepaalde macht gekregen die 'normale' minderheden nooit toegekend zullen worden. Othello laat zijn vaderland achter om legerleider te zijn in Venetië en Stephan laat zijn vrouw en kind achter om de staat Israël te stichten. Volgens Rothberg uit Phillips kritiek op de manier waarop Othello en Stephan er voor kiezen om te handelen en verkeren zij in een soort van tussenstaat die uiteindelijk hun eindhalte zal zijn; dit betekent wel dat de eindhalte die ze bereiken hen net als hun beginhalte geen tevredenheid zal geven. Rothberg schrijft vervolgens dat het voor Stephan en Othello geen optie meer is om terug te keren naar hun allereerste thuis. In het citaat van Stephan is dit ook te zien: hij zit op Cyprus te wachten totdat hij zijn droom kan verwezenlijken door een Joodse staat te stichten. Niets is echter goed genoeg; het eten dat hem wordt aangeboden wil hij niet en hij verlangt terug naar zijn vrouw en dochter, die hij lang geleden heeft verlaten voor zijn ideaal.

Stef Craps merkt in zijn essay over *The Nature of Blood* en *Higher Ground* op dat de levens van Othello en Stephan veel parallellen vertonen. Naast dat ze hun vaderland verlaten en beiden Cyprus passeren, gaan ze ook een romantische relatie aan met een vrouw die niet van hun ras is. In het geval van Othello is dat met de Venetiaanse Desdemona, terwijl Stephan een romantische nacht beleeft met de uit Ethiopië afkomstige joodse Malka.

Het personage Othello is naast zijn overeenkomsten met Stephan, ook een intertekstueel personage: in Phillips' reisboek *The European Tribe* wijdt hij al een hoofdstuk aan Othello en dan met name Shakespeares Othello. In die zin zou je de Othello in *The Nature of Blood* als een creatieve navertelling kunnen zien van Shakespeares Othello: een Afrikaanse prins die als legerleider naar Venetië komt om op Cyprus tegen de Ottomanen te vechten en daarnaast ook verliefd wordt op de blanke Desdemona. Phillips vertelt dit verhaal ook, maar past het op veel punten aan en maakt er zijn eigen verhaal van.

Eva Stern is het hoofdpersonage uit het Holocaustgedeelte van *The Nature of Blood*. In zijn analyse merkt Rothberg op dat tijdens de gedeeltes die expliciet over de Holocaust zelf gaan, Phillips gebruik maakt van intertekstuele verwijzingen naar schrijvers die de Holocaust hebben overleefd; te weten Primo Levi, Elie Wiesel en de Joodse schrijfster Cynthia Ozick. Echter, in zijn analyse van *The Nature of Blood* schrijft Stef Craps dat "yet, while the novel appears to put the reader in close contact with the reality of the Holocaust, it continually reminds him or her of his or her, and the author's,

own distance from Eva's experience through the use of intertextuality" (Craps 199). Ook hij noemt de schrijvers die Rothberg heeft genoemd, maar noemt ook nog een andere bron voor intertekstualiteit die hij als meest prominent ziet en niet door Rothberg wordt genoemd, namelijk *Het Achterhuis* van Anne Frank. Doordat Phillips naar dit dagboek verwijst stelt dit hem in staat "to self-consciously signal his historical and cultural remove from, and his inevitably mediated mode of access to, the reality he represents" (Craps 200). De alternatieve versie van *Het Achterhuis* ziet er zo uit:

In his version of the Anne Frank story, the protagonist does not die of typhus in Bergen-Belsen but survives the Holocaust, only to commit suicide in an English hospital a short time later. Eva's older sister, who, like Anne's, is called Margot, turns out to resemble the Anne we know from the diary much more closely than Eva herself. However, sent into hiding by her parents, Phillips's Margot is raped by the man who is sheltering her (...) is arrested, and dies (...). (Craps 200)

Phillips' 'Anne Frank' heeft geen vleugje hoop meer, zoals Anne Frank dat wel in haar dagboek toonde. De gruwelen zijn te groot, zo ook voor Margot, die een beslissing neemt als de man die haar laat onderduiken haar opnieuw misbruikt:

In the morning she awoke to discover her nightgown gathered up about her waist (...) She made a decision. (...) She would cut her hair short, her thick fluent hair that Peter liked to touch. (...) When, a week later, the man visited her again, she slid to the floor so she would not fall, and then she screamed. Both she and her hiding parents were escorted down the three flights of stairs and emptied out in the street. (Phillips 176)

Tot slot merkt Rothberg de intertekstuele relatie van Primo Levi en Elie Wiesel op: "And then again, the train stopped. The boxcar was near the locomotive, so Eva was able to listen to the engine die. Silence. The world remained silent" (Phillips 161). Deze passage toont Rothberg uitgebreider in zijn analyse, en de vertelling wordt uiteindelijk steeds gefragmenteerder. "The world remained silent" is een intertekstuele verwijzing naar en vertaling van de Jiddische titel van Elie Wiesels autobiografie, aldus Rothberg. Deze intertekstuele aanpak heeft volgens Rothberg een functie: het zorgt er voor dat we als lezer worden gewezen op de ontmenselijking van de (Joodse) slachtoffers en dat het ons als lezers onmogelijk wordt gemaakt om solidair te zijn of om ons te kunnen identificeren.

Phillips bereikt volgens Rothberg twee dingen op het niveau van vorm met zijn

intertekstuele aanpak: “it evokes a form of narration that refuses to gloss over the disruption it portrays, and it opens itself to the global circulation of memories beyond competition and identitarian conflict” (Rothberg 169). Daarnaast ziet Rothberg de indirecte, intertekstuele techniek niet simpelweg als een vorm van speelse postmoderne pastiche. Deze indirecte methode reikt juist naar een andere belangrijke eigenschap van de diasporische conditie die zwarte en Joodse mensen delen: “at the limit, diaspora frustrates all forms of metaphoric identification because it is rooted in, or –better- uprooted by, traumatic history” (Rothberg 169). Het is onmogelijk om je als persoon metaforisch te kunnen identificeren met welke diaspora dan ook, omdat er aan een diaspora altijd een traumatische geschiedenis verbonden is.

Het anachronistische element in het werk van Phillips zorgt volgens Rothberg voor het volgende: “Wandering anachronistically through the ruins and traumas of modernity, they force readers to confront the legacies of violence that persist beyond the places and times of textbook history and television documentary” (Rothberg, 172).

Conclusie

Michael Rothberg brengt in zijn boek *Multidirectional Memory, Remembering the Holocaust in the Age of Decolonization*, het postkolonialisme en de Holocaust samen. Door dit te doen, heeft hij getracht om het denken over culturele herinnering en de relatie met betrekking tot groepsidentiteit te veranderen.

It does so in two ways: by interrogating the logic of dominant accounts of memory and identity- a logic I see defined by competition and the zero-sum game- and by uncovering a countertradition in which remembrance of the Holocaust intersects with the legacies of colonialism and slavery and ongoing processes of decolonization. (Rothberg xiii)

Deze *countertradition* is *multidirectional memory* geworden: hierbij is er geen sprake van die strijd die Rothberg noemt, maar van een interactie tussen verschillende verhalen en herinneringen, die elkaar beïnvloeden en elkaar in een bepaald daglicht zetten. Zo kan men spreken van *multidirectional memory*.

In mijn scriptie ben ik dieper ingegaan op Rothbergs analyses van Caryl Phillips' boeken *The European Tribe* (1987) en *The Nature of Blood* (1997) waarin Rothberg heeft vermeld dat *multidirectional memory* in deze boeken gebaseerd is op anachronismen. Rothberg heeft goede analyses gemaakt, maar op bepaalde punten waren er elementen aan toe te voegen, wat ik in mijn scriptie dan ook heb gedaan. Een voorbeeld hiervan is het gebruik van intertekstualiteit in *The Nature of Blood*: Rothberg heeft in zijn analyse terecht opgemerkt dat Phillips passages uit onder andere werken van Primo Levi en Elie Wiesel gebruikt. Echter, een van de meest belangrijke vormen van intertekstualiteit die Stef Craps in zijn artikel over Caryl Phillips wel aangeeft, noemt Rothberg niet: de intertekstuele relatie van *The Nature of Blood* met *Het Achterhuis*.

Een ander voorbeeld waar Rothberg naar mijn mening ook dieper op had kunnen ingaan, is de opmerking van Phillips over antisemitisme onder zwarte Amerikanen in *The European Tribe*: als hij hier dieper op was ingegaan, had dat een interessantere dimensie aan zijn analyse en *multidirectional memory* kunnen geven.

The European Tribe en *The Nature of Blood* hebben veel overeenkomsten, en ook verschillen. Zo is *The European Tribe* een verslag van Phillips' reis door het Europa van de jaren tachtig. Veel elementen uit dit boek zijn door Phillips overgebracht in het fictionele *The Nature of Blood*. Een aantal voorbeelden hiervan zijn bijvoorbeeld het hoofdstuk over Venetië en Othello, het hoofdstuk over getto's en natuurlijk het

Amsterdam van Anne Frank.

Hoewel Phillips in *The European Tribe* interessante dingen opmerkt met betrekking tot Europa en het denken over minderheden en ras, leest het boek toch vaak weg als het relaas van een verbitterde zwarte man in Europa. Als lezer vindt je het vervelend dat Phillips wordt gediscrimineerd en dat dit hem zodanig heeft beïnvloed dat hij dit boek heeft moeten schrijven. Anderzijds kan ik niet ontkennen dat het relaas van Phillips ook vaak neigde naar herhaling en bovenal: gezeur. De vorm van *multidirectional memory* in de vorm van anachronismen, merkte ik op en vond ik zeer fascinerend, maar je moet er wel naar zoeken. Dit werd bemoeilijkt doordat ik mij tegelijkertijd dus door een verbitterd non-fictioneel relaas moest worstelen.

Daarom denk ik dat de elementen die Phillips uit *The European Tribe* heeft overgeplant in *The Nature of Blood* hier beter tot zijn recht komen. Het boek toont de kracht die literatuur kan uitoefenen, in dit geval het meeleven met minderheidsgroepen en de meest verschrikkelijke dingen die deze hebben moeten ondergaan. Juist door gebruik te maken van deze kracht van literatuur, werkt *multidirectional memory* ook beter. Phillips weet heel goed hoe hij er voor moet zorgen om de Joodse en zwarte geschiedenis niet als een en hetzelfde te laten overkomen. Door intertekstualiteit te gebruiken in de passages over de Holocaust van het personage Eva Stern, heeft hij heel goed zijn afstand weten te behouden, en het niet sentimenteel gemaakt.

Caryl Phillips weet als zwarte man, geboren in 1958, niet hoe het voelt om als Joods persoon de Holocaust te hebben overleefd. Maar wat hij wel weet, is hoe het voelt om gediscrimineerd en tevens niet gewaardeerd te worden. Door in zijn boeken die minderheidsgevoelens tentoon te spreiden bij Joodse en zwarte mensen, heeft hij precies datgene gedaan waar Rothberg op hoopte: “to change thinking about collective memory and its relation to group identity” (Rothberg xiii).

Bibliografie

Primaire literatuur:

Phillips, Caryl. *The European Tribe*. New York: Vintage Books, 1987.
-*The Nature of Blood*. London: Faber and Faber, 1997.

Secundaire literatuur:

Brillenburger Wurth, Kiene en Ann Rigney. *Het leven van teksten: Een inleiding tot de literatuurwetenschap*. Amsterdam: Amsterdam UP, 2006.

Calbi, Maurizio, "'The Ghosts of Strangers': Hospitality, Identity and Temporality in Caryl Phillips's *The Nature of Blood*." *Journal for Early Modern Cultural Studies* 2 (2006): 38-54.

Craps, Stef, "Linking Legacies of Loss: Traumatic Histories and Cross-Cultural Empathy in Caryl Phillips's *Higher Ground* and *The Nature of Blood*." *Studies in the Novel* 40:1:2 (2008): 191-202.

Mousavizadeh, Nader Alexander, "The Unkindness of Strangers." *Transition* 61 (1993): 134-142.

Rothberg, Michael. *Multidirectional Memory: Remembering the Holocaust in the Age of Decolonization*. Stanford: Stanford UP, 2009.

